

Kulturhistoriske registreringar

Detaljregulering for Keilevegen Næringsområde
Lindås og Austrheim kommune

RAPPORT 3 2016

HORDALAND
FYLKESKOMMUNE

3
2016

Forord

Etter omorganiseringa av kulturminnevernet i 1990 vart ansvaret for automatisk freda kulturminne i plansaker overført til fylkeskommunane. I Hordaland fylkeskommune er det Fylkeskonservatoren ved Kultur- og idrettsavdelinga som utfører det kulturminnefaglege arbeidet. Planområda vert sjekka ut i høve til arkivopplysingar om kjente automatisk freda kulturminne. Det vert og gjort ei kulturminnefagleg vurdering om det må gjerast arkeologiske registreringar i felt.

Den arkeologiske registreringa i felt har som mål å finne ut om eit planlagd tiltak vil komma i konflikt med automatisk freda kulturminne (eldre enn 1537). I den grad tiltaket vil verka inn på nyare tids kulturminne vil desse bli kort omtalte.

Denne rapporten er utarbeidd på bakgrunn av arkeologisk registrering i felt. Rapporten gjev opplysingar om arbeidsomfang, utstrekning og karakter av registrerte kulturminne, og om framlagde planar er i konflikt med kulturminne.

Innhald

1. Samandrag.....	1
2. Bakgrunn	1
3. Kulturminne og kulturmiljø – nokre sentrale omgrep.....	1
4. Metode.....	2
5. Området.....	3
6. Tidligare registreringar og funn i område	8
7. Undersøkinga	9
7.1. Nyare tids kulturminne.....	10
8. Konklusjon	12

Figurliste

Figur 1: Oversikt over dei arkeologiske periodane.	2
Figur 2: Foreløpig stranlinjekurve for det aktuelle området.	3
Figur 3: Oversiktskart med planområdet markert.	4
Figur 4: Oversiktskart over planområdet.	5
Figur 5: Myr i sørleg del av planområdet.....	5
Figur 6: Søraust i planområdet.	6
Figur 7: Søraust i planområdet.	6
Figur 8: Vik mot Keilesundet sørvest i planområdet.	7
Figur 9: Oversiktskart automatisk freda kulturminne i nærområde (etter Askeladden.ra.no). ..	8
Figur 10: Kart over planområdet med prøvestikk markert.....	9
Figur 11: Tabell over dei registrerte rydningsrøysane i planområdet.	10
Figur 12: Kart over dei registrerte rydningsrøysane i planområdet.	10
Figur 13: Rydningsrøys 3 sett mot V.	11
Figur 14: Rydningsrøys 5 sett mot NNV.	11

For feltfoto viser ein til HFK sitt fotoarkiv «FotoStation».

1. Samandrag

I samband med oppstart av detaljreguleringsplan for Keilevegen Næringsområde i Austrheim og Lindås kommune har Fylkeskonservatoren ved Hordaland fylkeskommune gjennomført ei arkeologisk registrering med siktemål å kartleggje eventuell konflikt med automatisk freda kulturminne i planområdet. Registreringa vart utført 15. februar og i perioden 7.-10. mars 2016 av Robert Stormark og Anders Strandheim Wahlborg. Rapport er skriven av Anders Strandheim Wahlborg.

Det vart grave 35 prøvestikk i planområdet, utan funn av automatisk freda kulturminne. Av nyare tids kulturminne vart det påvist seks rydningsrøysar i planområdet.

2. Bakgrunn

Den 29. august 2015 fekk Hordaland fylkeskommune brev med varsel om oppstart av planarbeid for Keilevegen Næringsområde i Austrheim og Lindås kommune. Med bakgrunn i kjennskap til tidlegare funn og kulturminne i området, vurderte Hordaland fylkeskommune området til å ha potensial for funn av hittil ikkje kjende automatisk freda kulturminne, og varsla difor i brev datert 2. november 2015 ei arkeologisk registrering. Saksnummer i saka er 2015/8897.

3. Kulturminne og kulturmiljø – nokre sentrale omgrep

Kulturminne er konkrete spor etter menneskes liv og virke. Dei omfattar òg stader det er knytt historiske hendingar, tru eller tradisjonar til, jf. Kulturminneloven § 2, 1. ledd. Kulturminne kan til dømes vere hus, gravhaugar, tufter, båtar og vegar. Desse kan vere frå tidlegare tider eller frå vår eiga tid.

Med *kulturmiljø* er meint eit område der kulturminne er ein del av ein større heilskap eller samanheng. Kulturmiljø kan til dømes vere ein bydel, eit gardstun med landskapet ikring, eit fiskevær eller eit industriområde med fabrikkar og bustader, jf. Kulturminneloven § 2, 2. ledd.

Eit stort tal med verdifulle kulturminne er freda. Gjennom Kulturminneloven er kulturminne frå oldtid og mellomalder (inntil år 1537), ståande bygningar eldre enn 1650 og samiske kulturminne eldre enn 100 år automatisk freda. Lova inneheld òg egne lovføresegner om vern av skipsfunn. Kulturminneloven § 4 inneheld ei liste av ulike typar kulturminne som er automatisk freda. I kulturminneforvaltninga vert det også ofte skilt mellom automatisk freda kulturminne, også kalla fornminne og nyare tids kulturminne.

Dei aller fleste av dei automatisk freda kulturminna er enno ikkje registrert. Det er ulike årsaker til dette. Mest vanleg er at dei ligg under dagens markoverflate, og ikkje er synlege. Det kan og skuldast at ein aldri har leita etter kulturminne i desse områda, eller at kulturminna er så overgrodd at dei ikkje lenger er synlege. Så lenge kartfesting og registrering av

automatisk freda kulturminne aldri vil verte fullstendig, er ein i offentleg forvaltning og arealplanlegging avhengig av den informasjonen og dei data kulturminnevernet får fram gjennom registreringsarbeidet. Ved planlegging av offentlege og større private tiltak pliktar den ansvarlege å undersøke om tiltaket vil virke inn på automatisk freda kulturminne, jf. Kulturminneloven § 9.

Arkeologiske periodar		Ukalibrert BP	Kalibrert BC/AD
Eldre steinalder	Tidlegmesolitikum (TM)	10 020 – 9000 BP	9500 – 8000 BC
	Mellommesolitikum (MM)	8900 – 7690 BP	8000 – 6500 BC
	Seinmesolitikum (SM)	7690 – 5230 BP	6500 – 4000 BC
Yngre steinalder	Tidligneolitikum (TN)	5230 – 4700 BP	4000 – 3300 BC
	Mellomneolitikum, periode A (MNA)	4700 – 4100 BP	3300 – 2600 BC
	Mellomneolitikum, periode B (MNB)	4100 – 3800 BP	2600 – 2300 BC
	Seinneolitikum (SN)	3800 – 3500 BP	2300 – 1800 BC
Bronsealder	Eldre bronsealder (EBA)	3500 – 2900 BP	1800 – 1200 BC
	Yngre bronsealder (YBA)	2900 – 2440 BP	1200 – 500 BC
Eldre jernalder	Førromersk jernalder	2440 – 2010 BP	500 – 0 BC
	Romertid	2010 – 1680 BP	0 – 400 AD
	Folkevandringstid	1680 – 1500 BP	400 – 570 AD
Yngre jernalder	Merovingartid	1500 – 1210 BP	570 – 780 AD
	Vikingtid	1210 – 1000 BP	780 – 1030 AD
Mellomalder	Tidlig mellomalder		1030 – 1150 AD
	Høgmellomalder		1150 – 1350 AD
	Seinmellomalder		1350 – 1537 AD

Figur 1: Oversikt over dei arkeologiske periodane.

Kulturminne frå nyare tid (yngre enn 1537) har meir eller mindre stor verneverdi, men er med unntak av ståande bygningar eldre enn 1650 i utgangspunktet ikkje automatisk freda. Dei kan verte freda etter § 15 i Kulturminneloven eller verte regulerte til vern med heimel i Plan- og bygningsloven. I Sefrak-registeret er kulturminne frå før 1900 (hovudsakleg ståande bygningar) registrert. I nokre områder er òg kulturminne frå etter 1900 Sefrak-registrert.

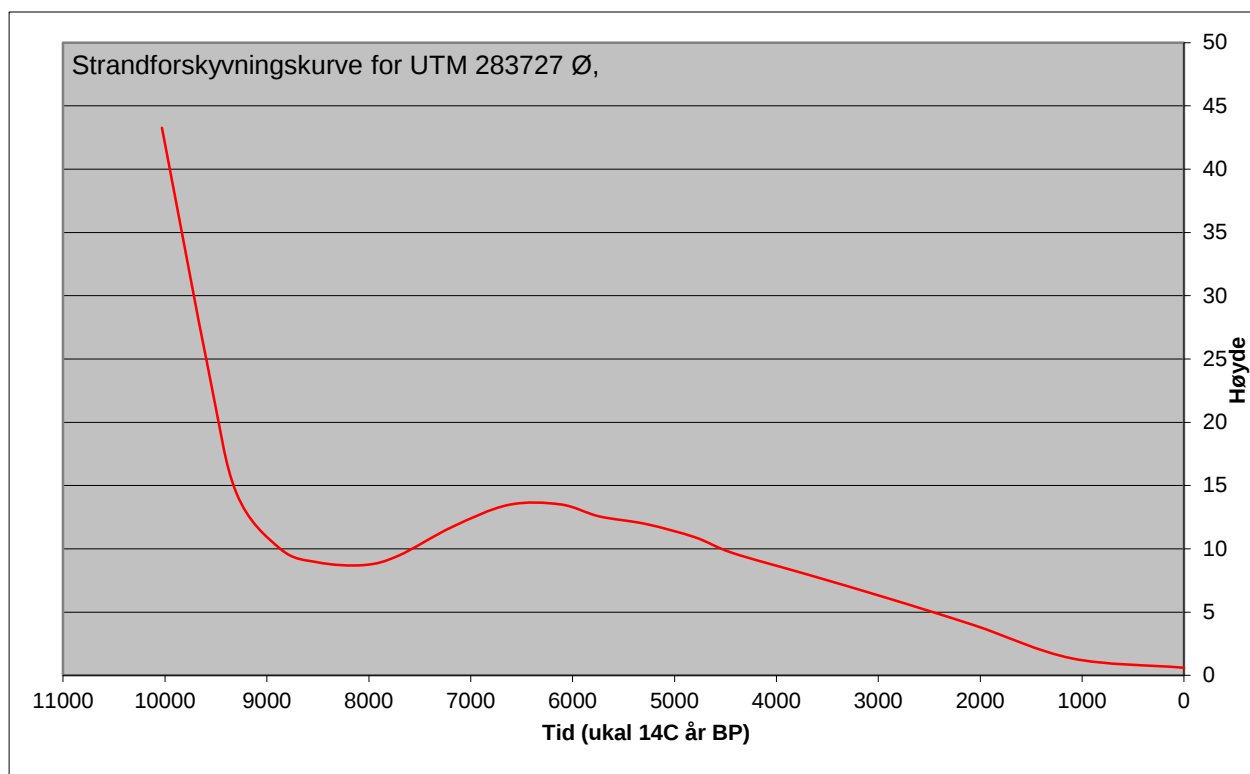
4. Metode

Sidan førhistoriske spor etter menneske ofte ikkje er synlege på markoverflata, vil registreringsmetode vanlegvis innebære graving manuelt med spade, prøvestikking, eller ved hjelp av gravemaskin, maskinell flateavdekking. I område kor ein reknar med funn av synlege kulturminne vert det søkt i overflata. Ofte vert fleire metodar nytta på ei og same registrering. Kva metode som er vald er avhengig av topografi, høgd over havet og kva type kulturminne ein reknar med å kunne påvise.

Prøvestikking er den mest nytta metoden for å påvise kulturminne frå steinbrukande tid, men kan også nyttast til å påvise yngre kulturminne. Ved bruk av denne metoden sonderar ein fyrst med eit jordborr etter lausmassar. Ved påvising av lausmassar grev ein så prøvestikk med spade. Prøvestikka er om lag 40 x 40 cm, mens djupna varierar med grunnforhold. Den oppgravne massen under torva vert vassalda i såld med 4 millimeter maskevidde. Slik vil funn av reiskap og avslag etter reiskapsproduksjon i flint, kvarts, rhyolitt og andre råstoff vere lett å

finne. Med bakgrunn i vurderingar basert på topografi, strandlinekurver og bruk av sonderbor, vert eigna område for stikking vald ut. Ved overflaterregistrering vert området som skal undersøkast synfare systematisk med tanke på synlege kulturminne. Synlege kulturminne kan vere gravminne, hustuffer, helleristningar, bergmalingar, steingjerder, geilar, jakt- og fangstanlegg, kolgroper, vegar og vegfar, hellerar, runesteinar, jernvinne, steinbrot, bygdeborgar.

Landskapet har endra seg mykje sidan førhistorisk tid; enten ved at tidlegare tidars busetjingsområde har gått ut av bruk og grodd att, ved moderne påverking eller ved landheving. Det er utarbeidd kurver over eldre strandlinjer for Hordaland (Lohne 2006; sjå også Rommundset 2005 og Vasskog 2006). Dette kan vere ein god reiskap til å forstå landskapsendringar over tid. Strandlinjekurver er også ein metode ein nyttar for å datere steinalderlokalitetar innanfor ei gjeve ramme. Ei strandlinjekurve for det gjeldane området er vist på figuren under.

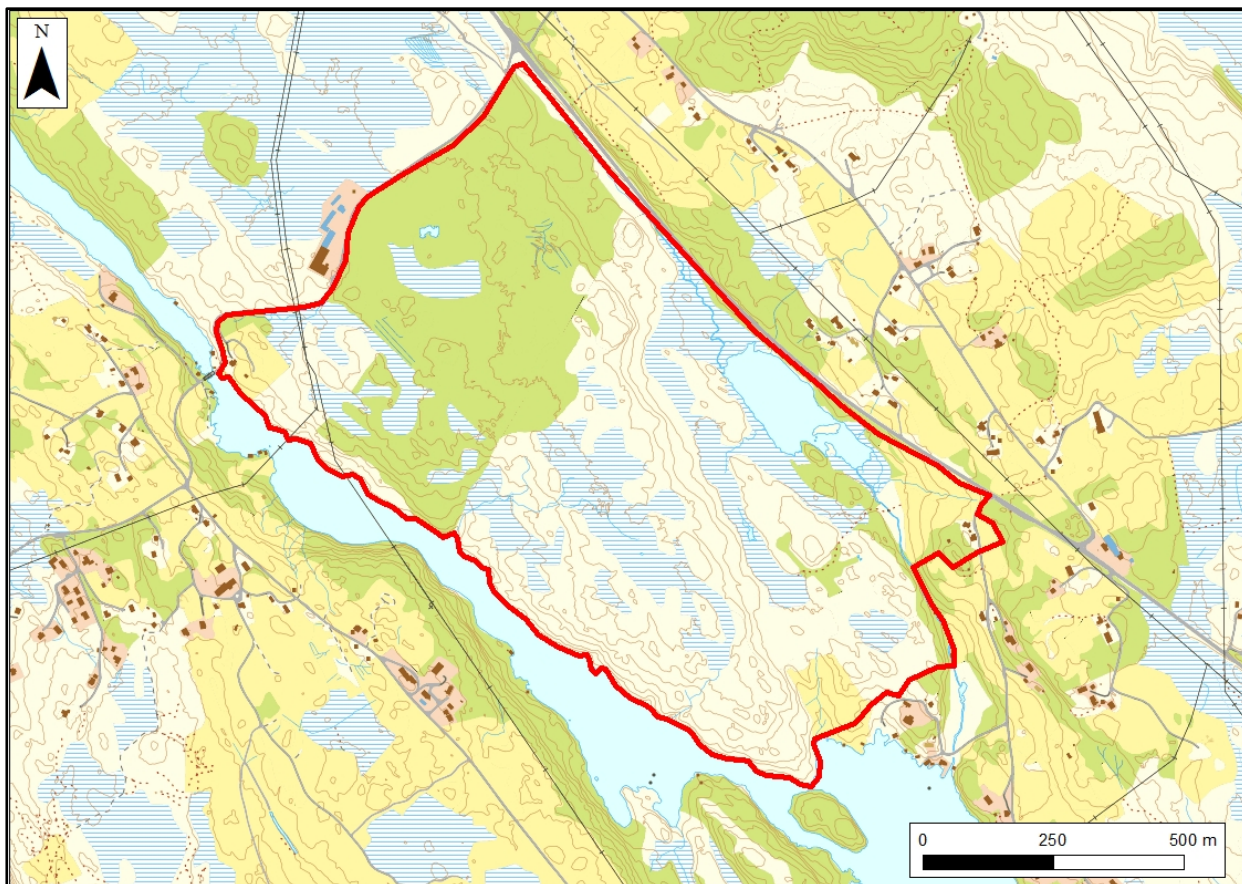
Figur 2: Foreløpig stranlinjekurve for det aktuelle området.

5. Området

Planområdet ligg på eigedomane gnr. 126, bnr. 3, 7 og 11 i Lindås kommune og på gnr. 130, bnr. 3, 5, 16, 161 og 178 i Austrheim kommune (fig. 3-4). Området består hovudsakleg av utmark, bortsett frå eit mindre areal med beitemark lengst søraust der det truleg er slått gras tidlegare (fig. 5-8). Store delar av planområdet er myrlendt. Dei delane av planområdet der det ikkje er myr er det særskupt. Terrenget skråar bratt ned mot Keilesundet. Vegetasjon finst i form av lyng, einer, furu, gran og bjørk.

Figur 3: Oversiktskart med planområdet markert.

Figur 4: Oversiktskart over planområdet.

Figur 5: Myr i sørleg del av planområdet.

Figur 6: Søraust i planområdet.

Figur 7: Søraust i planområdet.

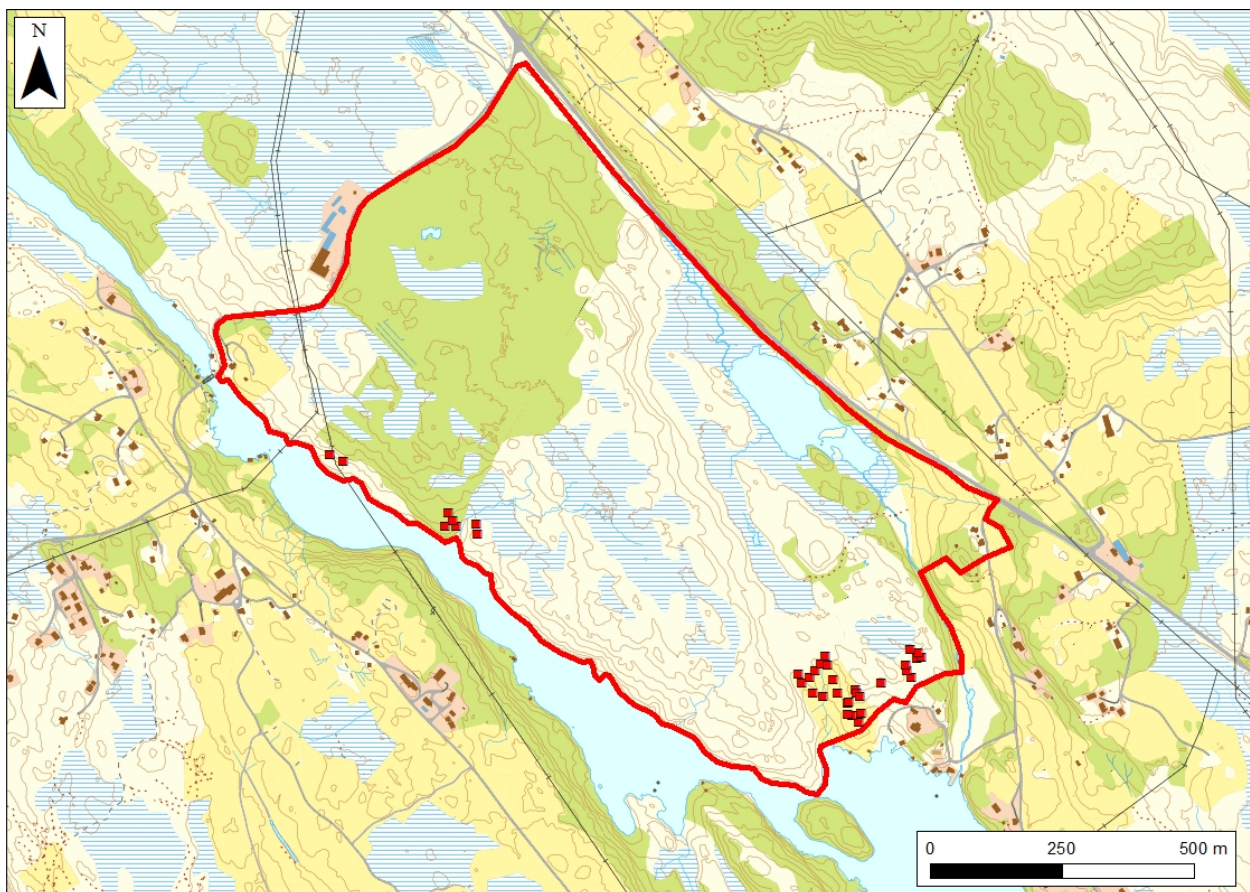
Figur 8: Vik mot Keilesundet sørvest i planområdet.

7. Undersøkinga

Registreringa vart utført 15. februar og i perioden 7. -10. mars 2016 av Robert Stormark og Anders Strandheim Wahlborg. Føremålet med registreringa var å finne hittil ikkje kjende automatisk freda kulturminne innanfor planområdet. Hovudprioriteten under undersøkinga var prøvestikking etter busetjingsspor frå steinalder.

Til saman vart det nytta fem dagar i felt og det vart grave 35 prøvestikk (fig. 10). Prøvestikkinga vart konsentrert rund Storevika og ei sørvestvendt vik mot Keilesundet. Det vart også overflateregistrert i planområdet. Det vart ikkje registrert automatisk freda kulturminne i planområdet.

Av nyare tids kulturminne vart det registrert seks rydningsrøyser sør i planområdet.

Figur 10: Kart over planområdet med prøvestikk markert.

7.1. Nyare tids kulturminne

Det vart registrert seks kulturminne frå nyare tid i form av rydningsrøysar. Disse er målt inn med GPS, målt opp og dokumentert med foto (fig. 11-14).

NR.	TYPE	B (m)	L (m)	MERKNAD
1	rydningsrøys	4	12	Oval/avlang røys av store og mellomstore stein, mosegrodd. Det voksar tre styvingstre bak rydningsrøysa.
2	rydningsrøys	2,8	3	Oval samling av store mosegrodd stein.
3	rydningsrøys	2,5	3,8	Oval røys av store og mellomstore mosegrodd stein. Ligg på berg.
4	rydningsrøys	3	5	Oval, nesten heilt gjengrodd samling av mellomstore stein.
5	rydningsrøys	7	8	Oval røys av store og mellomstore stein.
6	rydningsrøys			Oval røys på berg.

Figur 11: Tabell over dei registrerte rydningsrøysane i planområdet.

Figur 12: Kart over dei registrerte rydningsrøysane i planområdet.

Figur 13: Rydningsrøys 3 sett mot V.

Figur 14: Rydningsrøys 5 sett mot NNW.

8. Konklusjon

Den arkeologiske registreringa ved Keilevegen Næringsområde i Austrheim og Lindås kommune vart utført 15. februar og i perioden 7.-10. mars 2016. Det vart ikkje gjort funn som kjem inn under Kulturminneloven § 4.

Litteratur

Aksdal, J. 1998: *Rapport. Kulturhistoriske registreringar. Kondensatrørledning Kollsnes-Mongstad, Øygarden, Radøy, austrheim og Lindås kommune*. Kulturseksjonen. Regional Utvikling. Hordaland fylkeskommune.

Askeladden, Riksantikvarens kulturminnedatabase (<https://askeladden.ra.no>)

Lohne, Ø. S. 2006: *SeaCurve_v1 – Teoretisk beregning av strandforskyvningskurver i Hordaland fra UTM koordinater (MS Excel regneark)*.

Rommundset, A. 2005: *Strandforskyvning og isavsmelting i midtre Hardanger*. Masteroppgåve, Geologisk institutt, Universitetet i Bergen.

Vasskog, K. 2006: *Holosen strandforskyvning på sørlige Bømlo*. Masteroppgåve, Geologisk institutt, Universitetet i Bergen

Hordaland fylkeskommune har ansvar for å utvikle hordalandssamfunnet. Vi gir vidaregåande opplæring, tannhelsetenester og kollektivtransport til innbyggjarane i fylket. Vi har ansvar for vegsamband og legg til rette for verdiskaping, næringsutvikling, fritidsopplevingar og kultur.

Som del av eit nasjonalt og globalt samfunn har vi ansvar for å ta vare på fortida, notida og framtida i Hordaland. Fylkestinget er øvste politiske organ i fylkeskommunen.

**HORDALAND
FYLKESKommUNE**

Agnes Mowinckels gate 5
Postboks 7900
5020 Bergen

Telefon: 55 23 90 00
E-post: hfk@hfk.no

www.hordaland.no